

JURIDISK FORENINGS AARBOG

FOR

VINTEREN 1938—39

TRYKT SOM MANUSKRIFT TIL BRUG FOR
FORENINGENS MEDLEMMÉR

KØBENHAVN

NIELSEN & LYDICHE (AXEL SIMMELKJÆR)

1939

INDHOLD.

Foreningen	5
<i>Poul Andersen</i> : Forfatningskommissionens Udkast til Ændringer i Grundloven.....	6
<i>Ragnar Knoph</i> : Ikke-bruk av rett. — Trekk fra norsk rettspraksis.....	8
<i>Stig Juul</i> : Moderne tysk Privatret.....	9
<i>J. L. Buch</i> : Faderskabssagerne.....	10
<i>Karsten Meyer</i> : Landretsproceduren i borgerlige Sager .	11
<i>Adam Jacobi</i> : Stabilitet i Retstilstanden	27

Møderne er refereret af cand. jur. Bent Jacobsen.

FORENINGEN.

Den aarlige Generalforsamling afholdtes Mandag den 3. Oktober 1938 i Odd-Fellow Palæet. Overretssagfører *Niels Olesen* valgtes til Dirigent og gav Ordet til Landsretssagfører *Petri*, der aflagde Beretning og Regnskab.

Medlemstallet, der den 1. September 1937 var 548, havde været stigende og var den 1. September 1938 550.

Han omtalte de i Aarets Løb holdte seks Foredrag og gennemgik Regnskabet for 1937—38, der var revideret af Foreningens Revisor, Landsdommer *Victor Hansen*; Beholdningen var ved Aarets Begyndelse 7836 Kr. 55 Øre og ved Aarets Slutning 7519 Kr. 49 Øre.

Beretningen blev taget til Efterretning og Regnskabet godkendt.

De hidtidige Bestyrelsesmedlemmer blev genvalgt.

Bestyrelsen bestaar herefter af:

Professor, Dr. jur. *Henry Ussing*, Formand,

Højesteretssagfører *Th. Knudtzon*,

Højesteretssagfører *Karsten Meyer*,

Højesteretssagfører *O. Ahnfeldt-Rønne*,

Højesteretsdommer *Jesper Simonsen*,

Professor, Dr. jur. *O. A. Borum*,

Direktør i »Bikuben« *Johs. Faurholt*,

Landsdommer *A. D. Bentzon*,

Højesteretssagfører *N. J. Gorrissen*,

Byretsdommer, Frøken *Karen Johnsen*,

Byretsdommer, Dr. jur. *Erwin Munch-Petersen*,

Statsadvokat *O. Schlegel*,

Landsretssagfører *Erik Petri*.

Foreningens Revisor, Landsdommer *Victor Hansen*, blev genvalgt.

FORFATNINGSKOMMISSIONENS UDKAST TIL ÆNDRINGER I GRUNDLOVEN.

(Foredrag af Professor, Dr. jur. *Poul Andersen* den 3. Oktober 1938).

Foredraget udelades her, da det er trykt i Ugeskrift for Retsvæsen 1938. B. S. 245.

Diskussion:

Professor *Krabbe* fremhævede i Tilslutning til Foredragsholderen, at Folkeafstemningen ofte kunde vise en betydelig Afvigelse fra den Opfattelse, der har været udtrykt af Folkerepresentationen. Det var bl. a. Tilfældet i Svejts, hvor den nye Straffelov — skønt der, da Spørgsmaalet første Gang blev rejst, havde været en overvældende Majoritet for en Reform paa dette Omraade — under en Folkeafstemning kun blev vedtaget med et knebent Flertal.

Dette beror formentlig paa, at Nej-Stemmerne, naar Talen er om mere omfattende Love eller Lovforslag, fremkommer paa Grundlag af flere forskellige af hinanden uafhængige Bestemmelser, og saaledes sammenlagt faar en betydelig Vægt. Ved Afstemning om en Straffelov maa det saaledes antages, at f. Eks. Spørgsmaal som Fosterdrabs Strafbarhed og Dødsstraf hver for sig foraarsager et betydeligt Antal Nej-Stemmer fra Personer, der iøvrigt maa antages at være enige i det fremsatte Forslag. For saadanne Loves Vedkommende synes Folkeafstemning derfor mindre velegnet.

Højesteretssagfører *Poul Jacobsen* rejste Spørgsmaalet, om der ikke i Udtrykket »Omstyrning« i Udkastets § 85 maatte

indlægges, at der til Ophævelse af en Forening — bortset fra de i §'en særligt omtalte Formaal — maatte kræves, at Formaalene søgtes realiseret gennem Anvendelse af Vold eller andre ulovlige Midler. I saa Tilfælde vilde Reglen være i bedre Overensstemmelse med den hidtidige Retstilstand.

Indlederen havde derefter Ordet for nogle afsluttende Bemærkninger.

IKKE-BRUK AV RETT. —
TREKK FRA NORSK RETTSPRAKSIS.

(Foredrag af Professor, Dr. jur. *Ragnar Knoph*, Oslo, den 31. Oktober 1938).

Foredraget udelades her, da det senere vil blive trykt andetsteds.

MODERNE TYSK PRIVATRET.

(Foredrag af Docent *Stig Juul* den 28. November 1938).

Foredraget udelades her, da det senere vil blive trykt i Tidsskrift for Retsvidenskab.

FADERSKABSSAGERNE.

(Foredrag af Dommer *J. L. Buch* den 30. Januar 1939).

Foredraget udelades her, da det er trykt i »Juristen« 1939, S. 137.

Aftenens Forhandlingsleder, Højesteretssagfører *Karsten Meyer* — Formanden havde Forfald — udtalte, inden han gav Ordet til Foredragsholderen:

»Siden *Juridisk Forening* sidst har holdt Møde, er en af Norges, ja af Nordens, betydeligste Jurister, Professor i Oslo *Ragnar Knoph*, afgaaet ved Døden under et Hospitalsophold her i Byen.

For kort Tid siden var han vor Gæst her i Foreningen og førte os i et blændende Foredrag ind i det Arbejde, som optog hans Sind, og som viste nye Veje i Retsvidenskaben. Hans Død føles dybt ikke blot i Norge, men ogsaa af alle danske Jurister, fordi han indtog en Førerstilling i Norden i nordisk juridisk Samarbejde. et Arbejde, som betyder saa meget for os alle, og fordi han omfattede Danmark med saa megen Følelse og Sympati.

Ragnar Knoph's Død er et uerstatteligt Tab for nordisk Retsvidenskab. De, der havde den Lykke at staa ham nær, har ved hans Død lidt et personligt Tab, hvis Omfang enhver, der har faaet Indtryk af hans ranke og vindende Personlighed, vil forstaa.

Vi vil holde hans Minde i Ære«.

Forsamlingen sluttede sig hertil ved at rejse sig.

LANDSRETSPROCEDUREN I BORGERLIGE SAGER.

(Foredrag af Højesteretssagfører *Karsten Meyer* den 27. Februar 1939).

Retsplejeloven har nu været i Kraft i 20 Aar og den var for Landsretsprocedurens Vedkommende bygget paa en da 20 Aar gammel Kommissionsbetænkning. Det vilde derfor være underligt, om den var ideel, og Mand og Mand imellem hører man ofte begrundet Kritik. Det er Kritiken, jeg vil holde mig til i Aften. Ros maa, hvor berettiget den end er, gemmes til festlige Lejligheder. En saglig begrundet Kritik viser efter min Mening Tillid og Respekt, ellers vilde man ikke fremsætte den.

Jeg havde i Fjor Lejlighed til som Part at deltage i en engelsk Proces, der i første Omgang tog 27 Dage i Skranken, og anstillede der nogle Betragtninger over Forskellighederne mellem dansk og engelsk Procedure, og det er disse, som danner Grundlaget for det, jeg vil føre frem her i Aften, fordi jeg mener, at der er meget, som vi kunde tage Lære af, baade for hvad vi skal og hvad vi ikke skal efterligne.

Jeg tror aldeles ikke paa nogen egentlig Overførelse af Regler andre Steder fra og ikke mindst er jeg saare langt fra en næsegrus Beundring af den engelske Procedure. Engelske Procesregler er ganske anderledes end danske sammenvævede med den materielle Ret, hvad der meget stærkt indskrænker det Omraade af dem, som har Interesse for os, men noget bliver der dog tilbage.

I een Henseende ved jeg mig i Uoverensstemmelse med den herskende Opfattelse herhjemme, saavel hvad angaar materiel

Ret som Retspleje. Jeg tror meget paa Former og paa at Englændernes Formkrav er berettigede. Men det har mere indirekte Betydning for Aftenens Emne.

Den Kritik, der er af dansk Ret, findes baade hos Dommere og Sagførere.

Dommerne klager bl. a. over manglende Koncentration og unødigt Bredde i Proceduren.

Sagførerne klager bl. a. over, at Dommerne søger at forkorte Proceduren og det endda saaledes, at det oftest navnlig gaar ud over den ene Part, Sagsøgte eller Ankeindstævnte, at Parts- og Vidneforklaringer fortrænger Sagførernes Fremstilling og at Dommernes egentlige Begrundelse og Ræsonnering undertiden er altfor kortfattet og skabelonmæssig. Jeg nævner kun det sidste, men vil ikke tale herom i Aften. Det er et Emne for sig og bør behandles af en Dommer.

Sammenligner man Proceduren her i Landet med Forholdene i Norge og England, der er de eneste Steder, jeg kender til udenfor Danmark, er det ubestrideligt, at Sagførerne med Stolthed kan pege paa, at de er helt anderledes kortfattede her, saaledes at f. Eks. Dommerkritiken mod unødigt Bredde synes f. Eks. norske Dommere uforstaaelig, omend der naturligvis ogsaa her er Undtagelser, der bekræfter Reglen.

Forklaringen paa den fremragende Kortfattedhed, som danske Sagførere med Rette kan være stolte af, skyldes efter min Mening ikke en særlig Dygtighed, men simpelt hen den Omstændighed, at der her næsten ingen Sagførere lever af Procedure alene, bl. a. fordi den betales saa meget daarligere her end andesteds, og Sagførerne vilde derfor se deres øvrige Forretning i Ruiner, hvis de stod i Retten i uge- og maanedsvis som i Norge og England.

I kollegiale Retter maa den enkelte hurtigt tænkende Dommer — for alle Mennesker er ikke ens, nogle fatter hurtigere end andre, uden maaske derfor at kunne tænke bedre over det opfattede — aldrig glemme, at en Kæde er ikke stærkere end dens svageste Led. Sagføreren maa sikre sig at have alle Dommerne med, før han slutter af, og man maa endog være forberedt paa, at der er uøvede, konstituerede Dommere i Retten.

Er Klagen over unødigt Bredder hos Sagførerne ubegrundet, som jeg mener, den er i det store og hele, giver jeg derimod Dommerne Ret i Kritik over manglende Koncentration om Stridens Genstand i den mundtlige Forhandling.

Dette vil jeg komme tilbage til senere.

Først vil jeg derimod omtale den urigtige Plads, som Parts- og Vidneforklaringer ofte har i vor Retspleje.

Det er den, der bl. a. er Skyld i, at Dommerne undertiden knapper Sagførerne af til Skade for Sagernes Afgørelse og til Utilfredshed hos Parterne og i begge Tilfælde har Appeller til Resultat.

Særlig kan det gaa ud over Sagsøgte og Ankeindstævnte, hvad naturligvis er særlig forkasteligt. En Sagfører bør praktisk talt aldrig afknapnes, hvis de tre Dommere ikke er enige om at give ham Medhold.

Med den Erfaring, man har efter en Menneskealders Sagførerarbejde, er jeg forbavset over den Interesse og Tillid, Dommerne har for Vidne- jeg endog for Partsforklaringer, som ikke kan være Bevis alene, men kun bør være en Supplering for et iøvrigt ført Bevis, d. v. s. Parten bør kun vinde sin Sag, hvis hans Forklaring bestyrker det iøvrigt førte Bevis for hans Ret. Hovedvægten ved Partsforklaringer ligger i, at deres Overensstemmelse med Partens Paastand er en Betingelse for, at denne kan faa Medhold.

Jeg skal ikke her komme ind paa de videnskabelige Undersøgelser over Menneskers Evne til at vidne, de er jo iøvrigt sikre nok mod at lægge for megen Vægt herpaa, men vi Sagførere, som i det daglige Forretningsliv kender de raske Tilfælde — Dommerne ser jo kun Sygdomstilfælde — ved jo, hvor vanskeligt det er at faa Overensstemmelse mellem flere Personers Erindring om, hvad der er passeret for nogen Tid siden, selvom der ikke er den ringste Strid eller Interesses modsætning til Stede.

Jeg har i Forretningslivet, hvor alle f. Eks. var skønt enige om, at det var umuligt at hitte ud af, hvad der egentlig var foregaaet, tænkt paa, ja nu kan vi sagtens være enige om, at ingen tør sige noget bestemt, men var der noget, der skulde til Proces, saa tror Dommerne maaske paa de Forklaringer, som de faar,

Forklaringer, som jo er bestemt ved Parternes og Vidnernes stadige Tænken over Sagen og som navnlig hos viljestærke Personer, netop de, der gør det bedste Indtryk i Retssalen, ubevidst farves af deres Interesse.

Baade i Østre og Vestre Landsretskreds har vi i den seneste Tid set Sager, hvor Folk har paaduttet andre Forbrydelser for at faa dem straffede. Vi ser heldigvis aldrig Straffesager mod Parter eller Vidner for falsk Forklaring i civile Sager, hvor de selvfølgelig er langt hyppigere. Men endnu hyppigere er ubevidst urigtige Forklaringer. Jeg ønsker ikke Straf, men mindre Tillid hos Retten.

Naar man udenfor Retssalen skal tage Stilling til en mundtlig Forklaring, forhandler vi i Dagevis, og vi kender i Reglen den paagældende nøje og ved derfor, hvor paalidelig og navnlig hvor upaalidelig hans Hukommelse normalt er. Dommerne kender intet til Manden og ser ham kun en yderst kort Tid. De kan ikke vide noget virkeligt om Forklaringens Sandfærdighed. Der til er Mennesker for forskellige.

Vi havde mundtlig Procedure i Sø- og Handelsretten før Retsplejeloven, men vi, der kan huske fra før 1919, ved, at Partsforklaringer der havde den rette tilbagetrukne Plads, og det er min Erfaring, at den Dag i Dag indtager Parter og Vidner en anden og rigtigere Plads i den mundtlige Domsforhandling i Sø- og Handelsretten end i Østre Landsret. Jeg ved naturligvis godt, at der er mange Sager, som maa afgøres efter Parts- og Vidneforklaringer, men derfor bør de ikke trænges frem overalt.

Vi fik Danske Lov 1—14—5 om, at den, der Sag giver, bør den lovligen bevise for at blive af med Partseden. Vi maa snart have et lignende Lovbud for at hindre Tilbedelsen af Partsforklaringer. I hvert Tilfælde hos en Domstol sammensat af Jurister skal man ikke overvurdere den Betydning, Sagføreren har som Taler! Men selv Jurister lader sig let rive med til at give den Part, der har den glatteste Tunge eller er bedst manudceret af sin Sagfører, Medhold, og det er ligesaa galt.

Parts- og Vidneforklaringer danner det overvejende Tyngdepunkt i den engelske Procedure, men jeg mener, at man af engelsk Ret kan lære, hvorfor vi ikke kan gøre det samme her, nemlig fordi Forholdene iøvrigt der er andre end her.

Naar man i England lægger saa stor Del af Vægten i Proceduren paa Parter og Vidner, har man samtidig Regler, som vi hverken kan eller vil indføre, men som er uløseligt sammenknyttet hermed, og derfor kan vi lære af Englænderne, ved at se paa disse Regler, hvorfor vi ikke bør gøre, som de gør.

For det første har man i engelsk Ret et mere end indviklet, men meget vel gennemtænkt Sæt af Bevisregler, som er nedfældede efter Aarhundreders Praksis, og som er sammenvævet med den materielle Ret. Disse Bevisregler binder Domstolene paa mange Maader. De er meget lærerige, men kan ikke indføres herhjemme. De vilde iøvrigt danne et fortrinligt Grundlag for en videnskabelig Afhandling om Bevisbedømmelse, som vi meget trænger til herhjemme.

For det andet forberedes Parter og Vidner af Sagførerne paa en Maade, som virker stødende for os, navnlig ved Vidnerne. Et Vidne er Partens Mededsmand. Ingen Part fremstiller et Vidne, som ikke i Forvejen har afgivet en Erklæring, ofte udarbejdet og i hvert Fald gennearbejdet med Partens Sagfører. Parter og Vidner afhøres efter de afgivne skriftlige Forklaringer, som de har læst, saa i hvert Fald Parten kan dem udenad. En Part maa som Hovedregel akceptere den Forklaring, et Vidne, som han fremstiller, giver, og derfor kan man se, at endog meget vigtige Vidner slet ikke bliver førte. I en Sag, jeg flere Gange har omtalt, var der et ikke uvigtigt Vidne, der ikke vilde udtale sig paa Forhaand til nogen af Parterne. Han blev derfor simpelthen ikke ført som Vidne.

For det tredje har man der Reglerne om Krydsforhør, som vi ikke under nogen Omstændigheder vil eller kan give Tid til eller synes er passende. Vi vil aldrig tillade den skaanselsløse Flaaning af Parter og Vidner, som er nødvendig, hvis man virkelig tør stole paa dem. Krydsforhøret varer ved Forklaringer af Betydning meget længere end Hovedforhøret. Ingen engelsk Dommer eller Sagfører vil kunne forstaa, at man tør stole paa en Forklaring, uden at man kan prøve den forklarendes Evne og Vilje til at tale sandt ved at spørge ham ud om Sagen ganske uvedkommende Forhold. I England afsløres Gang paa Gang Parter og Vidner som usandfærdige, og Englænderne er ligesaa sandfærdige som vi.

I den Sag, jeg omtalte, blev den danske Sagsøger forhørt og krydsforhørt i næsten 3 Dage og bestod den Ildprøve saaledes, at vor fremragende engelske Sagfører sagde, at han aldrig havde set Magen. Se en saadan Forklaring kan man tillægge Betydning. Sagsøgte gik det omvendt. Han blev spurgt i Krydsforhør om nogle Sagen ganske uvedkommende Forhold vedrørende sin Fortid og blev grebet i Løgn, hvad Dommeren lagde stor Vægt paa, idet han derefter ikke troede paa hans Forklaringer om Sagen.

For det fjerde maa Sagføreren før Parts- og Vidneforklaringerne støttet paa og bundet til Skriftsvekslingen fremføre de Kendsgerninger, han vil paaberaabe sig. Bagefter er det for sent, og der lægges ikke Vægt paa, hvad Sagføreren ikke har fremført. Det er den eneste af de engelske Regler, som vi direkte burde indføre.

For det femte tager den engelske Dommer et saa nøjagtigt Referat af Parts- og Vidneforklaringer, at hans Notater, hvoraf Parterne faar Kopi, er et officielt anerkendt Led af Appellen. Jeg ønsker langtfra noget Protokollat i gammeldags Forstand og Stenogrammer er for dyre i Almindelighed og erstatter ikke slige Referater. Nu er jo Diktafoner taget i Brug i Sverige, og vi venter med Spænding paa Resultaterne derfra, men foreløbig kan man kun advare Domstolene mod at stole for meget paa Parts- og Vidneforklaringer, som er upaalidelige allerede fordi de allerfleste konstaterer, at deres Ord ikke nedskrives og ved, at de ikke gennemkritiseres i et virkeligt Krydsforhør, som ikke kan indføres her.

At tage Referater, som den engelske Dommer gør, kræver en særlig Uddannelse og kan slet ikke gøres uden Øvelse deri, men den har de faaet i deres Sagførertid, for det er den Opgave, the junior counsel har foruden at udarbejde Skriftvekslingen sammen med solicitor. I tidligere Tid havde Dommerne fra Kriminalretten stor Øvelse i Referater fra Protokollaterne, men de er jo forsvundne sammen med Domsmandsretterne.

For det sjette er vort Appelsystem principielt forskelligt fra det engelske, hvor Appelretten skal præsumere, at den indankede Doms Bedømmelse af Faktum er rigtigt, medmindre det

modsatte bevises. Saa kan og bør første Instans lægge mere Vægt paa Parter og Vidner, end vi kan, hvor Sagen bedømmes helt frit omigen. —

Jeg tror ikke, nogen ønsker saadanne Regler indført her ved Lovændring, jeg gør det i al Fald ikke, men man maa jo ikke tro her, saa lidt som i Storpolitik, at Englænderne er aandsvage, de har dem og er tilfredse med dem, fordi de er aldeles nødvendige Korrelater til Parts- og Vidneforklaringernes overordentlig Plads i Proceduren, og vi skal derfor være meget forsigtige paa dette Omraade, og man skal forsøge at lære de unge Dommere og Sagførere ikke at lægge for megen Vægt paa Parter og ogsaa tage Vidner med stort Forbehold og forlange, at Retten hører Sagen fuldtud belyst af Sagføreren uden disse Ord: »Det og det lader jeg ligge, fordi det vil Part eller Vidner forklare«. Gid aldrig nogen Sagfører lod sig lokke til det: Iyt aldrig til uoverlagte Dommerraad dertil. Sagføreren bør have fuld Adgang til at referere samtlige de Kendsgerninger, hvorpaa hans Paastand støtter sig.

Rent praktisk er det vel ubestrideligt, at det virker ind paa en Parts Forklaring, naar han forinden den har hørt en god Sagsfremstilling fra sin Sagfører, men giver man Partsforklaringen den beskedne Plads i Proceduren, der tilkommer den, gør det heller ikke noget for Retfærdigheden. Lægger Domstolene derimod for megen Vægt paa Partsforklaringer, ja, som det undertiden sker; skubber den i Forgrunden og skærer de Sagførerne ned, tvinges disse til først at procedere Sagen hjemme med Parten før Proceduren. Andet opnaar Retten ikke — selvfølgelig ikke: en velbegavet Part, der ikke krydsforhøres paa engelsk Maner, som ikke kan bruges her, kan skjule Manuduktionen fuldkomment. Det er sikkert morsommere for Retten at høre Parten selv procedere end Sagføreren, men det baader ikke Retfærdigheden. Lad ikke Manuduktionen brede sig fra Universitetet til Retssalen! Jeg tror, jeg tør sige, at Højesteret ikke lægger saa megen Vægt paa Parts- og Vidneforklaringer, som Landsretten ofte gør, fordi der har man gennemskuet Manuduktionen, der fremtræder tydeligere, naar Forklaringerne er protokolerede og læses op, end naar Manucenten taler.

Jeg husker et Tilfælde, hvor jeg, der kendte min ærede Modpart nøje, kunde genkende hans Maade at tale paa hos hans Mandant, men Retten kendte ham desværre ikke saa godt som jeg. Man skulde nødig misunde de af ens Kolleger, der har haft stor Manuduktionsøvelse, deres Evne til at forberede deres Parter, thi jeg vover at sige, at det kan Retten slet ikke gennemskue. Mange Dommere overfører deres Erfaring fra kriminelle Forhør, men der er Folk ikke manuducerede. Vi er paa Vej henimod Forholdene i Oldtiden, hvor Parterne ikke maatte møde ved Sagførere, men læste Sagførernes Taler op eller lærte dem udenad.

Det skulde dog ikke være bedre at have en sympatisk udseende Part med gode Talegaver end gode skriftlige Beviser. Det bidrager ikke til Fremme af Orden i Kontraktforhold, naar man kan snakke sig fra alt. I England er det en Regel, som siges at være selvindlysende, at man forbyder Bevisførelse udenfor et Dokumentets Indhold med Hensyn til den Retshandel, som er Dokumentets Genstand, hvor Dokumentet har udgjort Retshandlen, d. v. s. man kan slet ikke give Parts- eller Vidneforklaringer om Forhold, der er omhandlede i selve Kontrakterne, der tales disses Ord alene. Jeg forsvarer ikke den Regel som en bindende Bevisregel, men jeg billiger Tendensen og mener, at denne Tendens følges mere i Sø- og Handelsretten end i Landsretten.

Jeg mener, at Dommerne ikke bør tro, at de har en ophøjet Evne til at gennemskue Partsforklaringer og derfor bør de ikke tillægge dem for stor Vægt ved Proceduren, og jeg raader Sagførerne til ikke at overlade Sagsfremstillingen og Proceduren til Parten.

I 1927 gjorde en saa fremragende Dommer som Landsdommer *Bærentzen* sig til Fortaler for de Anskuelser, jeg her bekæmper.

Men han mødte kraftig Indsigelse fra ingen mindre end Sagførerlaugets Oldemand, Højesteretssagfører *Fich*, der fik Støtte af Højesteretssagførerne *Steglich Petersen* og nu afdøde Dr. *Cohn* som Bisiddere i denne Sag.

Og det er dog 3 Mænd, der havde Erfaring, ikke mindst om, hvorledes det gik i Apellen med Landsretsdomme, hvilke der holdt og hvilke, der blev omstødt.

Jeg mener altsaa, at Dommere og Sagførere bør samarbejde om at give Parts- og Vidneforklaringer en mere beskedent Plads end den, de ofte nu indtager.

Men ogsaa paa et andet Omraade, mener jeg, at der ved Samarbejde bør ændres Kurs.

Dommerne har desværre Ret i, at den mundtlige Forhandling ofte kan mangle Koncentration.

Dette skyldes efter min Mening, at man undertiden tror, at man kommer Retfærdigheden nærmest ved at frigøre Afgørelsen helt fra, om Kendsgerninger, ja undertiden endog Paastande, er fremsatte under Skriftvekslingen, ja endog fra, om de er fremsatte i selve Sagførerens Sagsfremstilling.

Uden Formbundethed, ingen Koncentration.

Sagføreren bør have den Tid, han mener at maatte kræve til sin Sagsfremstilling, men saa bør det kun i særlige Undtagelsestilfælde, som naturligvis kan forekomme, tillades ved Afgørelsen at lægge Vægt paa noget, Sagføreren ikke har fremført.

Men dette kræver igen en mere udtømmende og grundig Sagsforberedelse, end vi har nu.

Da vi fik Retsplejeloven var man saa bange for, at Skriftvekslingen skulde blive eneafgørende, at man kastede Barnet ud med Badevandet.

Den Tid, der spares under Forberedelsen, spildes i Retssalen.

Her kan vi direkte lære noget i England.

Den mundtlige Procedure er der bunden til de Paastande og Benægtelser, som Parterne har fremsat i Skriftvekslingen — omend jeg for en Fuldstændigheds Skyld nævner, at der er en Adgang til at faa Rettens Samtykke til Ændringer, hvor der er særlige Grunde hertil.

Jeg maa sige, at jeg føler mig umaadelig tiltalt heraf og af den praktiske Form, man der giver Skriftvekslingen.

Det kan ikke noksom indprentes, at den kronologiske Fremstillingsform i hvert Tilfælde i Skriftvekslingen slavisk bør følges.

I England er Sagsøgerens Fremstilling leddelt og opstillet i Paragraffer, hvor hver enkelt væsentlig Omstændighed har en Paragraf for sig, og Sproget er koncist og utvetydigt. I England ofres der et meget stort Arbejde paa enhver Vending, enhver Paastand i Skriftvekslingen.

Sagsøgtles Svar følger nu Sagsøgerens Paragraf for Paragraf og indeholder klare og utvetydige Anerkendelser og Benægtelser. Herhjemme skriver hver af Parterne sin Novelle, og man maa ofte hos den ene søge det til Slut, som den anden begyndte med. Og Novellerne lider, som den moderne Litteratur, af at være dikterede til en Stenograf. Der tænkes ikke over hvert Ord, men skrives som i Dagbladene. Der savnes en akademisk, juridisk Tradition i Ordvalget.

Det vilde være en stor Reform, om man kunde indføre Paragrafformen, og det vilde ogsaa lette Domsskrivningen. I Dommene genser man ofte den skødesløse Skriftvekslings Ord.

Men hvis Retten ikke vil føle sig bunden ved Skriftvekslingen, bliver denne mere og mere formløs og den mundtlige Forhandling gaar i Øst og i Vest. Hvad der vilde kræves var, at Retten gennemgik Skriftvekslingen ved Forberedelsens Slutning med Sagførererne for at fastslaa, hvad de var enige om at være uenige om: Stridens Genstand. Skriftvekslingens Grundlag bør da ikke uden særlig Grund kunne forlades i den mundtlige Forhandling.

Det første Udkast til Retsplejeloven havde en frygtelig Tanke om skriftlige Sagsfremstillinger, som Sagførererne skulde udarbejde paa Grundlag af Skriftvekslingen. Det andet Udkast kasserede dem, men satte i Stedet Rpl. § 347, som vist de færreste har set benyttet.

Med den er jeg ovre i den Del af den engelske Sagsforberedelse, som vi ogsaa kan lære af. Det er Reglerne om Discovery og Interrogatories. Jeg tager de sidste først som de praktisk vigtigste.

Parterne opfordres af Modparterne til at besvare en Række bestemte Spørgsmaal. Disse besvares af Parterne under Ed og under Strafansvar som Partsforklaringer her.

Selvom vi naturligvis ikke uden Lovhjemmel kan indføre et sligt Institut, kan vi lære af det til at fremsætte en Række Provokationer og Spørgsmaal, og vi kan, hvis de lades ubesvarede, benytte Rpl. § 347, som burde indtage en central Plads i Sagsforberedelsen. Nu haaber begge Parter undertiden paa at kunne overraske hinanden under selve den mundtlige Procedure, hvilket vilde være utænkeligt, hvis Sagførererne vidste, at de fik Med-

hold af Retten, hvis de bestred Modpartens Ret til at forlade de Resultater, som Skriftvekslingen har bragt.

Sligt skaber Orden og Koncentration og hindrer den virkelig unødige Bredde; nu tror Retten for meget paa, at den ved at tillade Formløshed hjælper Sandheden til Sejr.

Dommerne lægger for lidt Vægt paa, at man paaberaaber sig, at Modpartiet nu indtager et andet Standpunkt end i Skriftvekslingen.

Altfor ofte gemmer Sagførerne deres Spørgsmaal til Modpartens Partsforklaring, men glemmer, at er han dreven, kan han vrovle sig fra mange mundtlige Spørgsmaal. Jeg kan ikke huske! jeg ved ikke! det var en af mine Folk, der havde med det at gøre! Svaret kræver Gennemsyn af Bøger og Korrespondance etc. etc.

Besvares Provokationer ikke, kan Rpl. § 347 benyttes eller man kan ledsage dem med Asserta.

Gem ikke vigtige Spørgsmaal til Partsforklaringen, men spørg under Skriftvekslingen.

Der er ogsaa et andet særligt engelsk Institut, som er lærerigt. Det kaldes *discovery of documents: editio instrumentorum*.

For det første kan man som her forlange, at Modpartiet fremlægger Dokumenter, som han omtaler eller som man tror at vide, at han besidder.

Men der kan man endvidere forlange en edelig Erklæring fra Modpartiet om, hvilke Dokumenter, der er i hans Besiddelse, der angaar noget Spørgsmaal vedrørende Sagen. Under Forberedelsen kan det da paalægges ham at fremlægge disse i Retten, saaledes at Modparten kan gennemgaa og tage Kopier af dem.

Det vilde have været haabløst her at have anlagt den Sag, jeg flere Gange har omtalt, GICA-Sagen; kun fordi vi kunde forlange *discovery*, kunde vi haabe at bevise fraud (Svig), og jeg tror, de Dokumenter, vi fik frem, Modpartiets Brevveksling og Telegramveksling med sine egne Folk i Tyskland og Amerika, var afgørende for, at Dommeren konstaterede Svig i Forbindelse med, at de Sagsøgte Upaalidelighed kom frem i Krydsforhøret*).

*) (Senere Note). Appelretten kom til det modsatte Resultat og frifandt de Sagsøgte. Det svenske Procesreformudkast bygger sin Regler om Editionspligten paa de engelske Retsregler.

Discovery-Systemet kræver naturligvis Lovændring, og en saadan vil jeg ikke anbefale for Tiden, men meget kan naas ved Provokationer og Spørgsmaal, hvis Retten vil lægge Vægt paa, at saadanne ikke er efterkomne under Skriftvekslingen.

Kort og godt: Skriftvekslingen trænger til en Plads i Solen. Det kræver større Arbejde for Retten under Forberedelsen og et meget større Arbejde for Sagførerne, og det kræver igen, at Retten giver dem Anstand og god Tid dertil og ikke mindst holder Sagførerne fast til Skriftvekslingen under den mundtlige Procedure.

Enhver Forladen af Skriftvekslingen kræver en særlig Undskyldning. Saa kan Domsforhandlingen koncentreres om Stridens Genstand.

Jeg har sagt, at Dommerne ikke bør knappe Sagførerne af. Herpaa venter jeg Svaret, men det kniber med Tiden. Hertil vil jeg svare, at det er, fordi Parts- og Vidneforklaringer ved at skubbes i Forgrunden spilder Tid, og fordi en stor Del af Arbejdet, der nu gøres i Retssalen, kunde være gjort ved Forberedelsen. Hvis Dommerne lagde mere Vægt paa denne og altid indrømmede god Tid til den, vilde den blive langt bedre og spare Tid i Retssalen til det, hvorpaa det kommer an, Sagførernes Procedure.

Den maa der være Respekt for. Undertiden kan man vist nok sige, uden at krænke nogen, kan det ske, at man synes, at Dommerne glemmer, at de i Retssalen udøver en høj Embedsgerning, selvom man kan sympatisere med, at de ikke morer sig, ja endog mener, deres Tid spildes. Medlemmerne morer sig vist heller ikke i Aften, mener maaske ogsaa, deres Tid spildes, men de viser det ikke af Respekt for Foreningen.

Form og Orden maa kræves paa begge Sider af Skranken. Jeg har ingen Adkomst til at kritisere Retten, men jeg har Lov at sige, at jeg ved af egen og Kollegers Erfaring, at der ikke sjældent paastaas at være Grund til Klager, og at dette f. Eks. af Parterne angives som Aarsag til, at man ønsker Appel.

Til Slut vil jeg gerne lægge Beslag paa Deres Opmærksomhed ved Omtale af noget, der falder lidt udenfor mit egentlige Emne, nemlig af Landsretsprøven.

Den kritiseres ofte, men ligesaa ofte med Urette.

Alligevel mener jeg, at der er et Forhold, der kan kritiseres med Rette. Man kan og bør ikke forlange af Universitetsundervisningen i Proces, at den skal give de unge, hvoraf de færreste skal være Sagførere, den nødvendige Forberedelse til Procedure, og derfor burde Sagførerraadet med Bistand af Landsretterne indrette et praktisk anlagt Kursus for de unge før Prøven. Det bliver svært for de unge i Provinsen at følge det, men Spørgsmaalet maa kunne løses.

Det er noget væsentligt andet, der kan gives de unge efter 3 Aars Praksis, end det, der kan gives Student.

Hvis der blev skrevet og talt for de unge vordende Sagførere af Dommere og Sagførere — ja, jeg var ikke bange for en Eksamen, vilde de Linier, som der blev trukket op, bevare deres Indflydelse i Retssalen paa begge Sider af Skranken.

Men det er maaske et privat Hjertesuk, som ingen synes om, og det staar kun i en maaske for andre usynlig Forbindelse med de Theses, som jeg har opstillet.

Giv Parts- og Vidneforklaringer deres rette Plads i Procedurens Baggrund. Skab Koncentration i Proceduren ved en Udvikling af Sagsforberedelsen. Bind Sagsafgørelsen fast til Forberedelse og Procedure.

Diskussion:

Landsretspræsident *O. Haack* fandt det heldigt, at der ikke af Indlederen var stillet Forslag om Ændringer i Retsplejeloven, der for Øjeblikket trænger til Ro. Udviklingen siden Retsplejereformen har ogsaa vist, at visse paakrævede Ændringer i Retsplejen meget vel kan gennemføres i Praksis uden Lovændring, blot ved, at de paagældende Bestemmelser i Retsplejeloven, der ikke betragtes som bindende i alle Enkeltheder, i Forstaaelse mellem Dommere og Sagfører saboteres. Paa den anden Side vilde nogle af de af Indlederen omtalte Procesregler, f. Eks. den vidtgaende engelske *editio instrumentorum*, der for en dansk Opfattelse virker ejendommelig, næppe kunne forventes indført selv ved en Lovændring.

De fra Dommerside tidligere hyppigt fremsatte Klager over urimelig Bredde i Proceduren — en Bredde, der formentlig var

en Reminiscens fra den skriftlige Procedure — er nu i alt væsentlig forsvundne, idet Domstolene selv har gennemtvunget en større Koncentration. Naar Sagførerne klager over, at der er for kort Tid til Proceduren, er dette formentlig noget overdrevet, omend det maa indrømmes, at Landsrettens Overbebyrdelse nøder til en vis Tidsøkonomi. Der indrømmes vist nok altid tilstrækkelig Plads til Sagførerens retlige Udviklinger, saasom Behandling af Domme og Litteratur; men det vil ogsaa være urigtigt af en Dommer at afskære den Del af Proceduren, hvori Sagføreren samler og vurderer Parts- og Vidneforklaringer, idet Retten ikke i saa Henseende bør nøjes med det Indtryk, den selv har faaet af disse Forklaringer.

Domstolenes Tendens til at lægge en betydelig Vægt paa saadanne Forklaringer er til Dels en naturlig Reaktion mod den tidligere Ordnings tørre Protokollater. Da man fik Adgang til selv at høre Parter og Vidner, greb man med Begejstring dette nye, umiddelbare Bevismiddel; at Højesteret, som af Indlederen anført, maaske ikke lægger saa megen Vægt paa Parts- og Vidneforklaringer, beror muligvis netop paa, at Forklaringen her ikke afgives umiddelbart. Hverken i Henseende til Tid eller til bevisende Kraft gives der Partsforklaringen mere, end den fortjener. Det maa erindres, at Forklaringens Rigtighed som oftest i hvert Fald delvis vil kunne kontrolleres ved Hjælp af de øvrige i Sagen foreliggende Oplysninger, og at Dommeren forholdsvis let i selve Forklaringen vil kunne spore Sagførerens eventuelle Instruktioner. Der vil næppe være Trang til at indføre det engelske Krydsforhør, der efter dansk Opfattelse gaar alt for vidt i sin Indtrængen i Momenter, der i Forhold til selve Sagen er irrelevante.

Med Hensyn til Spørgsmaalet, om den væsentligste Del af Proceduren bør ligge før eller efter Parts- og Vidneforklaringerne, følges der en noget forskellig Praksis i Landsrettens Afdelinger, til Dels ogsaa afhængig af Sagens Karakter. I Almindelighed vil en ganske kort forberedende Gennemgang før Forklaringerne med derpaa følgende mere indgaaende Procedure være at foretrække.

En Koncentration af Proceduren ved Rettens Medvirkning til at holde den inden for de ved Skriftvekslingen dragne Rammer

vil næppe i Almindelighed være gennemførlig. Derimod vil Sagens Oplysning paa et ønskeligt tidligt Stadium, som af Indlederen anført, sikkert kunne fremmes betydeligt ved mere udstrakt Brug af Provokationer i Processkrifterne. Ubegrundet Undladelse af at besvare en saadan Provokation bør medføre, at Tavsheden fortolkes mod den passive Part.

Overretssagfører *Byrdal* bemærkede, at de af Indlederen omtalte engelske, stærkt formelle Procesregler er gældende i High Court, hvor ca. 1°/₁₀₀ af samtlige engelske Retssager behandles. Behandlinger for Fredsdommere, der i Tal virkelig betyder noget, overgaar i Formløshed selv den mest formløse kontinentale Procedure.

De af Indlederen foreslaaede Regler vil føre til et stort og langsomt virkende Apparat, hvorigennem kun de velhavende vil kunne klare sig. Det er i U. S. A., hvor Formreglerne er drevet endnu videre end i England, en hyppig Kritik, at »the longest purse will win«. Niels Lassen har fremhævet, at det hører med til Retfærdighedens Begreb, at Resultatet indtræder hurtigt. Det vilde være uheldigt, om den danske Retspleje skulde miste de Kendemærker, at en Døm kan opnaas billigt og hurtigt.

Det kan ikke anerkendes, at der lægges for megen Vægt paa Parts- og Vidneforklaringer. De er selve Sagens Stof, og Procedurens Kunst bestaar i at filrettelægge og behandle dette. Derimod haves der ikke tilstrækkelige Kauteler mod de ikke helt sjældent forekommende uoprigtige Vidner; der burde her være Adgang til en mere indtrængende Udspørgen, end der tillades nu, selv om man ikke tænker sig at gaa over til den barokke engelske »cross examination«. Vi hør næppe forlange, at Dommerens Notater vedrørende den afgivne Forklaring skal være mere omfattende, men enten burde det kræves, at en af Rettens Sekretærer optog et Protokollat af Vidneforklaringen eller, hvad sikkert vilde være det bedste, at man for et mindre fast Gebyr havde Ret til at faa et stenografisk Referat. Som Forholdene er nu, er uoprigtige Vidner altfor ofte klar over, at det er umuligt efter Sagen at fastholde dem ved Ansvar.

Retspræsident *Hvidt* mente, at den af Indlederen antydede Forskel mellem Proceduren for Sø- og Handelsretten og Landsretten i det væsentlige beror paa ydre Omstændigheder. Beviset

i Sø- og Handelssager bestaar i vidt Omfang i Dokumenter; allerede herved trænges Parts- og Vidneforklaringer noget i Baggrunden. De sagkyndige Lægdommeres Medvirken medfører, at den juridiske Retsformand er ængstelig ved at begrænse Proceduren og Bevisførelsen. Endelig er Sø- og Handelsretten — i hvert Fald for Tiden — mindre overbebyrdet end Landsretten. Det maa meget ønskes, at der skaffes Landsdommerne en tilsvarende Arbejdsro.

Højesteretssagfører *Gorrissen* sammenfattede Sagførernes Klage over Landsretten i det ene Punkt, Tiden. I Sø- og Handelsretten er der Ro og altid en fast Plan, hvorefter den væsentligste Del af Proceduren falder før Bevisførelsen. Baade her og i de Afdelinger i Landsretten, hvor en tilsvarende Ordning praktiseres, viser det sig, at man faar koncentreret Sagen om de relevante Punkter, hvorigennem megen Tid spares ved Parts- og Vidneforklaringen. Ved Forberedelsen maatte der kunne opnaas Enighed mellem Sagførerne og Retten om den rigtige, individuelle Behandlingsmaade for den paagældende Sag.

Som Forholdene er nu, gaar Parter og Vidner, der maaske for eneste Gang er mødt i Retten, ofte bort med et uheldigt Indtryk af, at det mere drejer sig om at blive færdig til et bestemt Tidspunkt end om at naa det rigtige Resultat.

Højesteretssagfører *Rørdam* konstaterede, at Retspræsident Haack nu havde udtalt, at Østre Landsret var overbebyrdet. I Retsplejens Interesse maatte det synes en naturlig Konsekvens af denne Erkendelse af Landsrettens nuværende Arbejdsvilkaar, at Dommere og Sagførere i Forening optog et Arbejde paa at sikre Østre Landsret den fornødne Tid til Sagernes forsvarlige Behandling.

Landsretspræsident *Haack* bemærkede hertil, at det kun er i Undtagelsestilfælde, at Manglen paa Tid medfører Ulemper. Sagførerne vilde i nogen Grad kunne bøde paa disse Forhold ved i videre Omfang at forlige Sagerne, naar de var klarlagt gennem Bevisførelsen.

En Østre Landsret større end den nuværende vilde formentlig være upraktisk og have Vanskelighed ved at opretholde den fornødne Retsenhed.

STABILITET I RETSTILSTANDEN.

(Foredrag af Landsretssagfører *Adam Jacobi* den 27. Marts 1939).

Der er den særlige Fare ved at slaa til Lyd for Stabilitet i Retstilstanden — hvormed jeg mener en Tendens til ikke uden særlig vægtig Grund at gribe legalt ind til Ændring af Retstilstanden —, at et saadant Programpunkt kunde synes baaret af et specielt politisk Synspunkt, et konservativt. At Emnet imidlertid i saa Henseende for Tiden her i Landet kan betragtes som fredet, finder jeg bekræftet i en nylig Leder i »Politiken«, der kraftigt advarer mod uafledelige Ændringer i Straffe- og Retsplejeloven, ligesom det er mit Haab, at det følgende maa vise, at Spørgsmaalet i og for sig intet har at gøre med partipolitiske Retningslinier.

I det følgende skal jeg søge Emnet belyst gennem Undersøgelser af Opfattelsen i forskellige fremmede Lande og gennem politiske Overvejelser.

En udpræget Indstilling mod Ændringer af Retstilstanden gennem Indskriden fra Lovgivningsmagtens Side hersker som bekendt i England. Navnlig naar det drejer sig om privatretlige Omraader, er Regeringen utilbøjelig til at interessere sig for Lovændringer, og ialfald utilbøjelig til selv at fremsætte Lovforslag sigtende hertil. Skal der lovgives paa saadanne Omraader, bliver det som Regel det enkelte, interesserede Parlamentsmedlems Sag at fremsætte et privat Lovforslag, og de fleste af disse har haft en krank Skæbne. Naar det er lykkedes at faa dem ophøjet til Lov, er det normalt sket efter en Kamp, der har udkrævet betydelig Energi og Taalmodighed hos det paagældende Parlamentsmedlem. Til Illustration skal jeg omtale to vigtige,

privatrellige Love fra 1938, der begge hviler paa private Medlemsforslag, den ene er den nye engelske Arvelov, den anden en Lov om Køb paa Afbetaling. Det er ikke Lovenes Indhold der her interesserer, men Fødselsveerne. Arveloven af 1938 er opstaaet som Resultat af Bestræbelser, der startede i 1931. Det første private Lovforslag var baseret paa skotsk Ret, der, modsat engelsk, i flere hundrede Aar har hjemlet Ægtefælle og Børn en vis Tvangsarveret. Et nedsat Udvalg af begge Huse mishilligede Forslaget som altfor vidtgaaende, men anbefalede en modificeret Ordning, hvorefter Retten skulde have Adgang til paa Begæring fra nødstedte, forbigaaede Børn eller fra Ægtefællen at tillægge dem visse rimelige Underholdsbidrag paa Trods af modstaaende Testamente. Et nyt privat Lovforslag, baseret paa dette Synspunkt, der er gennemført i flere engelske Dominions, fremsattes 1934, men opnaaede ikke at blive færdigbehandlet. To Aar senere fremsattes et — lignende — privat Lovforslag, der imidlertid led samme Skæbne. Endelig fremsattes i 1937 et fjerde privat Lovforslag, som det lykkedes — efter væsentlige Ændringer at faa gennemført i 1938. Mod Gennemførelsen af den foreslaaede — yderst begrænsede og beskedne — Tvangsarveret anførtes navnlig, at den fuldkommen fri og ubegrænsede Testationsret ikke var oplyst at have givet Adgang til alvorlige Misbrug, bortset fra nogle ret faa dokumenterede Tilfælde. I Underhuset fremsattes bl. a. følgende Udtalelser: Lieut.-Colonel *Heneage*: . . . »we do not want to see alle the conditions under which wills are made in this country altered for an admittedly few hard cases. It is also quite possible that the Bill will introduce great changes in family life«. Mr. *Spens*: »The evidence that there is a large number of hard cases which require to be dealt with by legislation is extraordinarily flimsy . . .«. — Efter minutøs Behandling og megen Beskæring af Forslaget i Udvalg sagde Miss *Rathbone*, der havde fremast det første af de fire Forslag, og derfor følte sig som Lovens Oldemoder: ». . . this attempt is a good example of the way in which Private Members' legislation works out. It requires from those concerned that they should attempt something like the labours of Sisyphus, and year by year roll a bill up the Constitution

hill and see it roll down to the bottom again, but at last get it to the top. . . . It is a very modest bill. . . . Limitation after limitation has been introduced. . . . However, it is our way in this country to proceed by way of homoeopathic doses of reform. There is much to be said for that method . . .«. — — Til syvende og sidst lykkedes det at faa Forslaget vedtaget, ogsaa i Overhuset, men som man vil have forstaaet, er i Principet stadig den frie Testationsret engelsk Rets Regel, blot modificeret af en vis Adgang til af Afdødes efterladte Midler at sørge for nære Familiemedlemmers Underhold, hvor Testator ikke selv har sørget derfor.

Den anden Lov, Afbetalingsloven, har forsaavidt haft en lettere Vej gennem Parlamentet, som der hovedsagelig har været Enighed om, at det var nødvendigt at lovgive paa det paa-gældende Omraade. Man staar her overfor et af de presserende Tilfælde, hvor Udsigten til at bevirke Lovgivningsmagtens Indskriden paa Forhaand maatte ventes at være ikke saa helt ringe. For at vise, hvor vigtig Sagen følte at være, skal jeg fra Lord Chancellor, Lord Maugham's, Tale i Overhuset citere følgende Passus: »Unfortunately there has sprung up during the last ten years a race of people engaged in this business who have been guilty of conduct which I am sure must shock your Lordships. . . . This bill will . . . remove what is really in the nature of a social menace in this country. . . .«. — Afgørende for den store Tilslutning har altsaa været dels, at de ydre økonomiske og forretningstekniske Forhold havde skabt et nyt Problem, dels, de konstaterede Misbrugs graverende Karakter. At der ikke var Tale om ganske enkeltstaaende Overgreb fra Afbetalingssælger-nes Side var fra første Færd klarlagt gennem omfattende Under-søgelser. — Man maa imidlertid ingenlunde tro, at Forslags-stillerens, Miss Wilkinson's, Virksomhed kom til at forme sig som en Dans paa Roser. Flere Gange var Loven i Fare: visse Overhusmedlemmer nærrede Ængstelse for Lovens Konsekvenser med Hensyn til »the principle of ownership«. Og navnlig viste det sig, at Loven uundgaeligt kom til at tangere de almindelige Regler om Køb, Ejendomsret, Konkurs og Udlæg, hvad der gjorde det nødvendigt at overveje Retsregler, der gik mere end

300 Aar tilbage. Det skal siger til Ros for den engelske Lovgivningsmagts Repræsentanter, at det gennem et virkelig sagligt Samarbejde mellem Underhus, Udvalg og Overhus, bistaaet af Regeringens Repræsentanter, The Solicitor-General og The Attorney-General, lykkedes at undgaa Uklarhed i Lovens Forhold til og at undgaa Disharmoni med disse mange andre Retsregler, samt at faa en Afbetalingslov, der ikke blot ser pæn ud paa Papiret, men maa antages at ville blive en praktisk effektiv Foranstaltning. Miss Wilkinson høstede som Belønning eenstemmigt Bifald fra Parlamentets og Regeringens Side.

En vis Ændring i Chancerne for Gennemførelse af Love paa privatretlige Omraader maa forventes at blive Resultatet af den i 1934 skete Nedsættelse af en Law Revision Committee, der skal overveje, »hvorvidt saadanne juridiske Maksimer og Doktriner, som Lord Chancellor Tid efter anden maatte henvise til Behandling i Kommissionen, kræver Revision i Overensstemmelse med Nutidens Forhold.« En hel Del af de Spørgsmaal, der herefter er forelagt Kommissionen, kræver efter dennes Mening Revision, og flere af dens Forslag er allerede gennemført ved Lov. Kommissionen, der er sammensat af nogle af Englands mest fremragende Jurister, viser dog betydelig Forsigtighed og megen Respekt for Traditionen. Karakteristisk er det saaledes, at man, trods stor Lyst til Afskaffelse af Teorien om »consideration« (Reglen om at et Løfte, der ikke er afgivet under Segl, kun er bindende naar Løftemodtageren giver noget til Gengæld), dog har bibeholdt den i Principet. Det hedder i den officielle Rapport: »Many of us would like to see the doctrine abolished root and branch. But a recommendation to this effect would probably be unwise. It is so deeply embeded in our law, that any measure which proposed to do away with it altogether would almost certainly arouse suspicion and hostility.« — Man har derfor nøjedes med at bortskære de Sider af Læren, som kan skabe særlig Haardhed eller unødigt Ulempe.

Inden jeg forlader England vil jeg omtale en Fremgangsmaade, der dør jævnlig anvendes, naar Lovgivning er under Overvejelse: Man lader en fremragende Jurist reproducere den eksisterende Retstilstand saa nøjagtigt som muligt i et Lovudkast, idet Spørgs-

maalet om Ønskeligheden af eventuelle Ændringer overlades til Lovgivningsmagten. Metoden er saaledes anvendt med Hensyn til den engelske Købelov og Veksellov. For Køb og Salgs Vedkommende blev Resultatet Gennemførelsen af en Lov, hvis Ændringer af hidtil gældende engelsk Ret var meget ringe. En saadan Ordning vil bidrage til, at radikale Brud med Retsudviklingen undgaas. Tildels har ogsaa det største engelske Lovgivningsarbejde siden Verdenskrigens Begyndelse, Lovene af 1925 om fast Ejendom, Karakteren af kodificerende Love.

I Frankrig har Forholdene, modsat i England, været stærkt varierende. Under Revolutionen blev som bekendt vidtrækkende Ændringer i Retstilstanden paa næsten alle Omraader gennemført, bl. a. gennem store Kodifikationers som code civil fra 1803—1804. Men efter Kodifikationernes Gennemførelse indtraadte, — som det ogsaa ialfald til en Begyndelse var at vente, — en rolig Periode for Lovgivningsmagten. Bortset fra formelle eller mere bagatelagte Ændringer fik f. Eks. code civil Lov at staa urørt i 50 Aar. Først omkring 65 Aar efter Lovens Gennemførelse sker den næste mere betydningsfulde Ændring. Heller ikke Omvæltningerne i 1870 og 1871 fører til nogen Tendens til at lave om paa code civil. — 1880'erne og 1890'erne ser enkelte vigtigere Reformers gennemført ad Lovgivningsvejen, men der er stadig en afgjort Utilbøjelighed til at gribe ind. Fra Begyndelsen af det 20'ende Aarhundrede begynder Lovgivningsindgrebene baade ved deres Tal og deres Omfang at faa større Betydning, men egentlig Fart tager de først under og i Særdeleshed efter Verdenskrigen. Stillingen er nu, og har i henvend en Snes Aar været den, at Lovenes Strøm kan lignedes ved en Syndflod, der gør Livet surt for studerende og praktiserende Jurister. Med Føje skriver det førende juridiske Forlag Dalloz i Forordene til de derfra hvert Aar udgaaende Udgaver af de store franske Kodifikationers: » . . . surtout depuis la guerre, la législation est devenue si abondante et si complexe qu'une collection de textes rigoureusement exacts, judicieusement présentés et sans cesse à jour, s'impose au juriste, à l'étudiant, et en quelque mesure même au grand public, comme une nécessité absolue«. Og der er ikke blot

Tale om Love, der vedrører den finansielle, økonomiske, monetære, udenrigspolitiske eller militære Situation, men i vid Udstrækning ogsaa om Love paa familie-, person-, arve- og skiffteretlige Felter; et mægtigt Omfang har ogsaa Lovgivningen om Leje- og Forsikringsforhold. Lovene afløser hinanden i meget hurtig Rækkefølge, og Tempoet synes at være stedse stigende. Mange vigtige Bestemmelser vedrørende Ægtefællers Retsstilling stod fast i over hundrede Aar efter code civil's Gennemførelse, men er saa ændret f. Eks. 1922, 1924, 1927, 1933, 1934.

Jeg skal ikke redegøre for Forholdene i andre fremmede Lande end disse to, England og Frankrig. — For Tysklands Vedkommende gør der sig jo ogsaa ganske særlige Forhold gældende netop for Tiden: overalt bringes Retsreglerne i Overensstemmelse med den nationalsocialistiske Verdensanskuelse, omend der paa vigtige Omraader — indenfor Tysklands Grænser — gaas langsommere til Værks, end man maaske paa Forhaand vilde have troet. — Jeg finder nemlig at Lovgivningsvirksomheden i de to Lande, jeg har talt om, paa særlig typisk Vis repræsenterer modgaaende Tendenser: de senere Aars franske Lovgivning: tilsyneladende en Tro paa Ændringens Velsignelser, uden større Respekt for den gamle Retstilstand: den engelske Holdning: en udpræget Skepsis overfor Værdien af Indgreb, en dyb Respekt for det nedarvede. Jeg har med Vilje særlig fremdraget privatretlige Felter, saa at den Forklaring paa Fænomenet, at Forskellen staar i Forbindelse med Forskelligheden i de to Landes ydre Kaar, ialfald ikke fuldtud strækker til. Det er vanskeligt at faa Klarhed over Aarsagerne. For en Del kan Forklaringen paa Øjeblikkets Forhold sikkert søges i, at code civil nu er over 135 Aar gammel og paa visse Omraader ikke tidssvarende, hvilket i endnu højere Grad gælder den mere end 130 Aar gamle code de commerce. — Men denne Betragtning kan ikke forklare, at man nu Gang paa Gang med korte Mellemrum ændrer Reglerne paa samme Retsomraader. — De urolige indenrigspolitiske Forhold spiller utvivlsomt sin Rolle. Naar et vist Parti efter en hidsig Valgkampagne har faaet Magten — og maaske er blevet udstyret med vidtgaaende Fuldmagt til Udstedelse af Dekretlove — er det forstaaeligt, at det — ved Siden af at gøre Forsøg paa at skabe indre og

ydre Sikkerhed — tillige søger gennemført saadanne andre Love, som stemmer med Partiets Program, hvorefter det næste Parti gør det samme for sit Vedkommende. En Rolle spiller ogsaa det Forhold, at en case law som den engelske vel er noget mere bøjelig og noget bedre lader sig omforme og tilpasse til ændrede, nye Livsbetingelser, end en paa omfattende positiv Lov hvilende Retstilstand som den franske. — Hertil kommer yderligere Forskelligheder i Folkekarakter og den Betydning, det stadig har, at det ene Land for ikke saa lang Tid siden har gennemlevet en Revolution, hvis Rystelser det andet ikke har været ude for.

Kan man nu her i Landet lære noget af disse Forhold i England og Frankrig? Ja, jeg mener at vi i Øjeblikket kan lære noget positivt værdifuldt af Forholdene i England. For at indse dette, maa man imidlertid nærmere betragte de Virkninger, som et outreret System i hver af de to modsatte Retninger medfører eller maa antages i det lange Løb at ville medføre. Jeg skal derfor nu søge at belyse disse praktiske Forhold.

Det er utvivlsomt, at det undertiden kan virke uheldigt, at Lovgivningsvejen er praktisk taget umulig eller dog meget besværlig. Naar man i 1934 har nedsat en særlig Lovrevisionskomité i England, er det et Udtryk for, at man har fundet det nødvendigt at lette Muligheden for Lovgivning paa Omraader, hvor Nutidens Forhold er saa forskellige fra dem, der forelaa ved de paagældende Retsreglers Opstaaen og Udformning, at en fortsat Praktisering af de forældede Regler er utaalelig paa Grund af deres Urimelighed eller Ulemper iøvrigt.

Man maa imidlertid ikke ovedrive Manglerne ved en Ordning, der vanskeliggør Lovgivningsforanstaltninger. Særlig hvor der — som meget hyppigt i England og jævnlgt i Danmark — ikke er truffet nogen positiv legal Ordning paa et vist Omraade, foreligger aabenbare Muligheder for at imødekomme den ved Forholdenes Ændring opstaaede Trang paa anden Maade. Domstolene vil i saadanne Tilfælde — og særlig hvor et Præcedens ikke betragtes som bindende i senere Sager — i vid Udstrækning kunne naa frem til tilfredsstillende Resultater. Jeg skal i saa Henseende særlig henlede Opmærksomheden paa, at danske Domstole i nyeste Tid nærer mindre Ængstelse end hidtil ved Op-

stilling og Gennemførelse af principielt helt nye retslige Ordninger. Som Eksempel kan jeg nævne Praksis med Hensyn til Lempelse af Erstatningskrav i Tilfælde af egen Skyld hos Skadelidende og med Hensyn til Regressen mellem flere Skadevoldere. Særlig for fremmed Praksis Vedkommende kan nævnes det til dels paa tværs af modstaaende Lovregler udviklede Ansvar for farlige Handlinger. Jævnlig vil en saadan Udvikling gennem Retspraksis kunne støttes og fremmes betydeligt af den juridiske Litteratur. Selv for engelsk Rets Vedkommende, hvor som bekendt et Præcedens principielt maa lægges til Grund, er det paa mangfoldige Omraader lykkedes at holde Trit med Livets Udvikling.

Og selve denne Metode frembyder i mange Retninger store Fordele fremfor en legal Regulering, navnlig derved, at øjeblikks- og stemningsprægede Regler undgaas, at Befolkningen lidt efter lidt jævnt og langsomt vænnes til den nye Opfattelse, og at en paa denne Maade udviklet Regel i særlig Grad vil være stemmende med Livets Tarv. Heri er Grunden til mange Forfatteres Tryghed ved navnlig engelske Retssynspunkter at søge; der lægges af dem langt mere Vægt paa en saadan naturgroet Retsdannelse, end paa en nok saa omhyggeligt udtænkt positiv Lovgivning. Jeg vil imidlertid ingenlunde hævde, at en naturgroet Ordning altid og ubetinget skulde indebære Garantien for at være heldigere end for Eksempel en paa omhyggelige Undersøgelser af krydsende reale Hensyn baseret positiv Lovordning, der bryder med ældre langvarig Praksis; jævnlig vil Udviklingen forme sig saaledes, at Domstolene føler ikke at kunne naa ud over et vist Punkt, der ikke kan anses for tilfredsstillende.

Selv hvor en positiv legal Ordning forefindes, vil Domstolene i ikke ringe Grad — omend langsommere og mindre radikalt end hvis Lovgivningsmagten skrider ind — kunne tilpasse de foreliggende Regler til nye eller ændrede ydre Livsbetingelser.

Den modsatte Tendens: en uafsladelig Griben ind med nye Lovregler, vil paa den anden Side muliggøre et meget nært Forhold mellem Retsreglerne og Livets skiftende Forhold. Haardhed, Ulemper, Stivhed og andre Mangler ved Retstilstanden raa-

des det let og hurtigt Bod paa. Men ved en saadan outreret Ordning klæber i sig selv alvorlige Ulemper og betydelige Farer.

Det er for det første klart, at Omkalfatringen af Retsreglerne i en Overgangsperiode vil være besværlig og generende for alle Jurister, der har med det paagældende Retsfelt at gøre, og det hvad enten Talen er om Sagførere, Dommere eller Personer, der beskæftiger sig med Lovens Administration.

Det nytter ikke heroverfor at sige: Ja, men det er jo kun en vanskelig Overgangstid, der er Tale om. Overgangsperioderne vil — under den givne Forudsætning, at Retsreglerne ændres, saasnt der konstateres en eller anden Mangel ved dem — let blive den permanente Tilstand. Inden man paa det paagældende Omraade virkelig var trængt ind i den nye Lovs hele Betydning, Rækkevidde og Karakter, vilde Loven ofte være ændret paa ny.

Paa lignende Maade vil det kunne stille sig for Befolkningen i al Almindelighed (eller de Befolkningsgrupper, Loven har Betydning for). Ogsaa dem vil de hyppige Lovændringer jævnlig bringe Forstyrrelser, Besvær og ubehagelige Overraskelser.

Det er heller ikke gratis at gaa den her omtalte Vej. Der kan ganske vist være en Tilbøjelighed til at sige: ja, en lille Lov paa dette Omraade vilde spare mange Penge, f. Eks. Procesomkostninger, hvor den foreliggende Retsstilstand giver Anledning til betydeligere Tvivl. Men dels vil denne Art Omkostninger, efterhaanden som Domstolenes Syn paa Sagen bliver afklaret, blive betydeligt formindskede eller helt falde bort, dels er det jo heller ikke utænkeligt, at den paatænkte Lovregel selv vil give Anledning til Tvivl paa nye Punkter, ogsaa hvor den er omhyggelig gennemtænkt. En Regel tager sig jo erfaringsmæssigt helt anderledes ud, naar den er blevet Lov, end naar den findes i et Udkast eller Forslag. Dels kan Reglens Vedtagelse for mange Privatpersoner betyde Gennemførelsen af Ændringer i Organisation af Erhverv, Forretning etc. medførende tilsvarende Omkostninger.

Som en betydningsfuld Udsvirkning af en langvarigere Periode af »hurtig Lovgivning« maa man endvidere regne med en uheldig Virkning paa Befolkningens hele Indstilling. Det maa tages i Betragtning, at der vil opstaa en Følelse af

Utryghed og Usikkerhed, naar det bliver hyppigt forekommende, at maaske stærkt indgribende Lovregler kun kommer til at bestaa i faa Aar, eller i endnu kortere Perioder. — Livet selv i Nutiden er jo ikke egnet til at indgyde Menneskene en Følelse af Tryghed og Sikkerhed. Men det er en Misforstaaelse at tro, at et fint og hurtigt klappende, stedse paa Ændringer pønsende Lovgivningsapparat, er egnet til at mindske Usikkerhedsfølelsen. Tværtimod, netop i Uroperioder vil Værdien af, at en Regel har fæstnet sig eller faar Lov at fæstne sig, være særlig stor. Den dybt nedfæstede, gammelkendte og velkendte retslige Ordning, som man regner med vil komme til at bestaa lang Tid endnu, vil virke som et Bolværk mod Opskræmthed og Panikstemninger, og vil kunne give et Bidrag til den Stabilitet i Livsforholdene, som i vore Dage i Lande som vort betragtes som et saa kosteligt Klenodie.

Jeg har i det foregaaende hele Tiden forudsat, at det var klart, at den nye Lovregel maatte anses som en Forbedring, sammenlignet med den gamle. Men denne Forudsætning vil i Tilfælde af »hurtig Lovgivning« jævnlig svigte. Selve det Erfaringsmateriale — derunder i Særdeleshed det statistiske — der ligger til Grund for den nye Lov, maa nødvendigvis blive ret usikkert. Jævnlig vil det vise sig, at der kun har været Tale om et rent forbigaaende Fænomen. Det vil ogsaa kunne komme til at knibe med Tiden og Roen til at gennemtænke de nye Regler. En Periode af »hurtig Lovgivning« vil derfor tendere til en Fortsættelse i forstærket Tempo. Et Brud med en saadan Periode — er den først indledet — er utvivlsomt vanskeligt.

Det har været min Mening gennem disse Bemærkninger at vise, at den hurtige Lovgivnings System er farligt, men at paa den anden Side ogsaa den uhyre ringe Udsigt til Lovgivningsmagtens Indskriden medfører Gøner. Skal man endelig vælge mellem saadanne to outrerede Muligheder, vil man have forstaaet, at jeg anser den hurtige Lovgivning som den klart uheldigste Ordning. Men sikkert er den hensigtsmæssigste Løsning en Mellemløsning. Om en saadan, der kun er tænkt som et vejledende Hovedsynspunkt for de for Tiden her i Landet herskende Forhold, skal jeg da nu gøre nogle Bemærkninger:

Det er klart, at der maa foretages en vis Afvejelse af, hvad der taler for og imod Lovgivningsmagtens Indskriden. Hvad angaar denne Afvejelse er der nu den Vanskelighed, at det fra Politiker-Side vil blive hævdet, at den slet ikke er af juridisk, men af politisk Karakter, at derfor ikke Jurister, der ikke i denne Forbindelse kan anses for sagkyndige, men derimod Politikere maa foretage Afvejelsen, idet de har de bedste Forudsætninger for at skønne over, om der er den adækvate politiske Trang til at lovgive.

Betragtninger som disse forekommer mig meget overdrevne og tildels uklare. Naar det gælder Spørgsmaalet hvilke faktiske Virkninger en paatænkt Lovregel maa ventes at faa, vil som oftest større Sagkyndighed være at finde udenfor end indenfor politiske Kredse. Noget andet er, at det i denne Henseende langt fra altid vil være Jurister, der sidder inde med den største Sagkundskab. Meget ofte vil Forretningsfolk, Nationaløkonomer, Læger, Psykologer og saa videre være mere kompetente. Naar dernæst Talen er om Vurderingen af Reglens Betimelighed paa Basis af dens saaledes beregnede faktiske Virkninger, vil normalt netop Juristen være den, der med størst Sagkyndighed kan udøve dette Skøn. Juristen, og da særlig Retsvidenskabsmanden, har netop paa dette Felt en særlig Træning. De allerfleste juridiske Fremstillinger beskæftiger sig med saadanne Vurderinger, der bl. a. som et væsentligt Punkt tager Hensyn til Regelens Forhold til. Harmoni med eller Uforenelighed med andre, etablerede retslige Instituter.

Det skal imidlertid indrømmes, at rent partipolitiske Hensyn nok undertiden kan gøre det mere eller mindre vanskeligt for en bestemt Politiker eller et bestemt politisk Parti, f. Eks. det, der udøver Regeringsmagten, at følge den sagkyndiges, altsaa Juristens Skøn, eller ialtfald kan gøre det forstaaeligt, at han eller Partiet nødig (eller ikke) vil følge det. Hvis en vis Regels Gennemførelse er stillet i Udsigt paa et Partiprogram eller kan muliggøre en politisk Kombination, der sikrer Regeringens Levetid eller Tilslutning til dens Planer paa andre Omraader, kan det være en Livssag for Partiet, at Loven paa trods af al Sagkyndighed gaar igennem.

Men Betragtninger som disse kan dog umuligt føre til en Anerkendelse fra juridisk Hold af, at Skønnet ikke hører under Juristens Forretningsomraade. Tværtimod vil det være særlig paa krævet, at det i saadanne Tilfælde gøres klart overfor Almenheden, hvorledes Problemet efter Sagkundskabens Mening bør løses.

Jeg tillader mig derfor nu at gøre nogle Bemærkninger om de Elementer, der indgaar i den omtalte Afvejelse. Det vigtigste er de Værdier, den foreslaaede Lovregel eller selve dens Indhold maa ventes at bringe, naar der bortses fra, i hvilket Omfang den ændrer Retstilstanden. — sammenlignet med den gældende Regels Værdi. Men som et andet Element i Afvejelsen maa nævnes de mindre iøjnespringende, og for Tiden her i Landet mindre paaagtede, Værdier, der, som før paaavist, ligger i at bibeholde den ældre Regel og give denne Lejlighed til at fæstne og roligt udvikle sig. Disse Værdier maa derfor tages med i Betragtning ved Skønnet over Betimeligheden af at lovgive. En ny Lovregels Etablering er ikke tilstrækkeligt indiceret gennem en Paaavisning af, at der vil vindes noget ved den.

Som Tilfælde, hvor Lovgivning herefter kan anses for velbegrundet, nævnes, at der er en gennem længere Tid konstateret, af almindeligt indhøstede Erfaringer bestyrket, væsentlig Trang til en Nydannelse, der ikke kan forventes naaet indenfor en rimelig Tid gennem Retspraksis. — Der maa herved særlig lægges Vægt paa det paaberaabte Erfaringsmateriales Karakter. Hvor der er Mulighed for at foretage statistiske Undersøgelser uden altfor stort Besvær og Bekostning, bør det selvfølgelig ske. Lovforslaget bør ledsages af Motiver, der giver en virkelig Forklaring til eller Begrundelse for de foreslaaede Bestemmelser. Paaberaabes fremmed Ret vil det jævnlig være uden virkelig Vejledning, naar der intet oplyses om, hvordan Retsreglerne har virket. — Jeg kan i denne Forbindelse henvise til Professor Poul Andersens kritiske Bemærkninger til Betænkningen om Ændringer i Grundloven.

Dernæst kan en pludselig og væsentlig Ændring i de ydre Forhold skabe et Behov for Lovens Indgriben, saaledes i Tilfælde af

fremmede Magters Optræden paa Omraader som Toldvæsnet, Valutalovgivningens, Importens og Eksportens, Ændringer i Trafikforholdene, Ændringer bevirket ved gjorte Opfindelser, Krigstilstand, de økonomiske Vilkaars Skiften. Her kan Lovgivningsforanstaltninger være paakrævede, uanset at der ikke foreligger Vidnesbyrd om en varigere Trang.

Ved Siden heraf kan mere specielle Synspunkter gøre Lovændringer saa værdifulde, at de bør gennemføres, uanset den principielle Værdi af ikke at gribe ind. Som Eks. kan nævnes, at international eller dog interskandinavisk Retsenhed kan naas. Dette Hensyn har ialtfald Vægt, hvor Retsforholdet har en international (eller interskandinavisk) Karakter. Professor Ussings Ønsker for en Gennemførelse af de foreslaaede nye svenske Regler om Ansvar og Forsikring med Hensyn til Motorkøretøjer er derfor efter min Mening vel begrundede. Til Udsigten til at faa ensartede Regler i de to Lande, maaske i hele Skandinavien, paa dette praktisk vigtige Omraade kommer yderligere, at de svenske Regler maa betragtes som et stort Fremskridt i Forhold til vore nuværende Bestemmelser, samt at det i dette Tilfælde vilde være umuligt for Retspraksis at naa frem til den svenske Ordning.

Paa særlig Maade stiller Forholdet sig ogsaa, hvor der foreslaas Lovgivning væsentlig med Karakter af en Kodificering af Retspraksis og Sædvane paa et tidligere ulovbestemt (eller kun af enkelte spredte Lovbestemmelser berørt) Felt. Her virker Loven netop hen til Stabilisering af Opfattelsen paa det paagældende Omraade. Og det kan have betydelig Værdi at faa Lovreglen, fordi den kan spare Tid og Arbejde, der ellers jævnlig maatte ofres paa Fremfindelse og Fortolkning af de spredte tidligere judicielle Afgørelser eller enkeltstaaende Lovregler, og fordi den kan klare eventuelt opstaaede Tvivlsspørgsmaal. Paa den anden Side maa man i saadanne Tilfælde være paa det rene med, at Reglens Etablering hæmmer Muligheden for Domstolenes Anlæggelse og Udøvelse af et Skøn, saaledes at det kan blive vanskeligt for dem at følge senere Forskydninger i Livsforholdene paa det paagældende Omraade. Om det derfor er hensigtsmæssigt at kodificere Reglerne i saadanne Tilfælde, kan være meget

tvivlsomt, men en Kodificering vil ialtfald ikke umiddelbart kollidere med det Hensyn, jeg her forfølger, Hensynet til Stabilitet i Retstilstanden.

Allerede af det jeg nu har sagt, navnlig om Kodificering af ulovbestemte Omraader, vil det være klart, at der bestaar et nært Forhold mellem Spørgsmaalet, om der overhovedet bør lovgives, og Spørgsmaalet om Lovens Indhold.

Der bestaar for det første det Afhængighedsforhold mellem de to Problemer, at jo stærkere Bruddet er med det hidtil antagne, jo stærkere maa Grundene være for Nydannelsen, og jo mere Loven stabiliserer den tidligere Retstilstand, des mindre er Betænelighederne ved legale Foranstaltninger.

For det andet kan det Hensyn til Stabilitet i Retstilstanden, som kan forfølges gennem Opdæmmen for Lovgivning, ogsaa tilgodeses gennem skønsom Udformning af nye Love. Særlig bør det paases, at Loven ikke mere end højst nødvendigt griber ind paa andre Retsfelter end det, den umiddelbart er tænkt at skulle regulere, og at Lovens Forhold til andre Retsregler bliver saa harmonisk som muligt.

Gennem denne Oversigt over de reale Hensyn har jeg givet Udtryk for min første Thesis, der kan formuleres saaledes: »At en paatænkt Nyordning ved Lov efter dens Indhold bringer en Forbedring paa det paagældende Retsomraade er utilstrækkeligt til at begrunde dens Gennemførelse ved Lov.«

Min anden Thesis er allerede antydet. Den lyder saadan: »De Krav, der maa stilles for at Lovens Gennemførelse kan anses som velbegrundet, er i vid Udstrækning uopfyldt for den senere Tids danske Loves og Lovforslags Vedkommende.« Dette skal jeg nu paavise.

Siden Verdenskrigens Begyndelse har vi faaet en Række Love, der, taget under eet i alt væsentligt har Karakteren af en mindst lige saa omfattende Kodifikation som Danske Lov. Gennem dette Komplex af Love er langt Størstedelen af den Lovgivning, der er ældre end 25 Aar, forsvundet, naar bortses fra, at der overlever en Del Bestemmelser af mere speciel Natur. Af mere almindelig

Karakter resterer af ærværdige Love, som jeg foreslaar at kalde dem, der er over 25 Aar gamle, i det væsentlige kun Konkurs-, Skifte- og Arvelovgivning — den sidste dog modificeret betydeligt ved Lovene af 1926 og 1937 — samt Lovene om Køb og Forældelse fra 1906 og 1908. Forfatnings-, Forvaltnings-, Kirke- og Næringsretten, Retsplejen og Straffelovgivningen, Person- og Familieretten, store Dele af Obligationsretten, baade dens almindelige og specielle Afsnit, Størstedelen af Ejendomsretten, Aktieselskabsretten, Aandsretten og Søretten er gjort til Genstand for almindelig lovgivningsmæssig Regulering i Løbet af en kortere Periode end en Menneskealder.

Dette er der nu i og for sig intet opsigtvækkende i. Store Dele af de nybehandlede Omraader var ikke rørt siden 1683. Og om end Domstolene havde ført Udviklingen vidt frem paa mange Punkter, var der dog i mangfoldige Henseender for stort et Spring mellem Retstilstanden og de nu foreliggende Livsvilkaar. Det Arbejde, der gjordes, var i vid Udstrækning det, som i Frankrig gjordes i 1804.

Hadde man nu gennemført alle disse Ændringer samtidig og optaget dem i enkelte store Lovbøger, og ikke successivt gennem Enkeltlove, er det muligt, at det var gaaet op for mange, derunder maaske ogsaa for de Kredse, der øver den afgørende Indflydelse paa vore Loves Tilblivelse, hvor epokegørende en Begivenhed der var sket. Og man havde muligt betragtet et saadant Kæmpearbejde med Ærbødighed og respektfuldt afventet dets Virken gennem lange Aar, før man skred til en Revision.

Men uanset det danske Lovkompleks' særlige stykkevise Tilblivelsesmaade maatte man forvente, at der nu var skabt Ro for en lang Periode ud i Fremtiden.

Det synes imidlertid som om Lovenes stykkevise Tilblivelse har skabt en daarlig Vane: det, at man nu i en Menneskealder har anset det som en naturlig Ting, at der stadig arbejdes paa Lovændringer — hvilket indtil de gennemgribende, almindelige Loves Gennemførelse ogsaa utvivlsomt var reelt berettiget —, bevirker, at man anser denne Tilstand for en Normaltilstand, saaledes at man ogsaa efter disse store Loves Tilblivelse anser det for en Pligt, eller dog i høj Grad rimeligt, at man bliver ved at lave om paa dem.

I samme Retning virker det maaske, at Udviklingen paa mange Omraader for Tiden gaar saa hurtigt — f. Eks. paa det udenrigspolitiske, økonomiske og trafikale —, at Lovændringer der med korte Mellemlum gøres paakrævede. Dette virker sandsynligvis smittende, saa at man bliver tilbøjelig til at anlægge samme Synspunkter paa Omraader, hvor de ydre Forhold er stabile eller dog langt roligere.

Det Haab og den Forventning som jeg har hørt flere Jurister give Udtryk for: at efter de nu gennemførte Love maa der da komme en rolig Periode for Lovgivningen, saaledes at bl. a. de Kandidater, der i disse Aar udgaar fra Universitetet, ikke blot faar Glæde af deres gennem Studiet skete Opdragelse til selvstændig Tænkning over retlige Problemer, men ogsaa af deres Viden og Indsigt i det positive Lovstof, der nu foreligger, — dette Haab er jeg overbevist om vil vise sig forfængeligt, hvis ikke der skabes en Indstilling hos dem, der lovgiver, der er meget forskellig fra deres Indstilling i Dag, eller paa anden Maade dæmmes op for Lovgiverlysten.

Som typiske Eksempler paa Retsomraader, der maa betegnes som rolige i den Forstand, at ydre hurtigt skiftende Forhold spiller en relativt ringe Rolle for Reglernes Indhold, vil jeg særlig fremhæve Retsplejen og Strafferetten. Her fik vi de store i sagkyndige Kommissioner gennem mange Aar omhyggeligt forbedrede og gennemtænkt Reformers i 1916 og 1930. I Tiden forud for Reformernes Gennemførelse hengik lange Tidsrum mellem Foretagelse af Ændringer i de da gældende Regler. Saaledes fik Straffeloven af 1866 Lov at staa praktisk talt uændret i omtrent 40 Aar.

Hvordan er det nu gaet efter Reformernes Gennemførelse? Ja, Retsplejeloven er ændret 1919, 1920, 1921, 1922, 1923, 1924, 1925—1927, 1928, 1929, 1930, 1931, 1932—1935, 1936, 1937, 1938 samt 1939. Ca. 30 Love paa ca. 20 Aar. En Del af Ændringerne forfølger imidlertid det i høj Grad berettigede Formaal at bringe Loven i Overensstemmelse med Ændringer i anden Lovgivning: det gælder navnlig Lovene fra 1938 (Gældslovene, Presseloven) og 1937 (Familierechtslovene). Enkelte

andre kan betragtes som en Videreførelse af de Tanker, der bærer Forarbejderne til Hovedloven af 1916, saaledes Indførelsen af Domsmandsinstitutionen i 1936. En Del Ændringer er af rent formel Karakter, angaar ganske uvæsentlige Punkter eller er foraarsaget af upaarenelige Forskydninger i ydre Forhold. Men store Dele af Ændringerne har ikke nogen saadan Begrundelse, saaledes Partier af Lovene af 1919, 1922, 1927, 1932, 1935 og 1939. Selvfølgelig er der normalt givet en vis Motivering for at ændre, men ofte har Motiveringen været for spinkel. Jævnlig har Ændringer paa Strafferetsplejens Omraade været inspireret af, at Anklagemyndighed eller Politi har mødt en eller anden Vanskelighed under deres Arbejde, men der synes hyppigt at være Tale om ret faa Enkelttilfælde, indtruffet indenfor en ganske kort Periode. De eventuelle modstaaende Hensyn er ofte slet ikke fremdraget. Retsplejeudvalgets Udtalelser indeholder et rigt Materiale til Bekræftelse heraf, i Særdeleshed dem fra de senere Aar.

Straffeloven har virket i godt 6 Aar. I Løbet af denne Periode har Loven set Ændringer i 1937 af Reglerne om Fosterfordrivelse og visse Regler, der har Forbindelse hermed, samt i 1939 af Bestemmelserne om Fortabelse af borgerlige Rettigheder og en hel Serie af Straffelovens øvrige Regler.

For 1937-Lovens Vedkommende var der Tale om et Omraade, hvor man kan sige at Udviklingen var kørt fast. Der var opstaaet et Svælg mellem Fosterfordrivelsesreglernes Indhold og deres faktiske Praktisering. Det maatte anses for paakrævet, at raade Bod herpaa. Det kan diskuteres, om Resultatet var fuldt tilfredsstillende fra et juridisk Synspunkt. Men det maa indrømmes, at der paa dette Omraade gjorde og gør sig en Række Forhold gældende, hvor den specielle juridiske Sagkundskab næppe kan gøre Krav paa at have det endelige Ord, eller i al Fald den eneafgørende Stemme.

For 1939-Lovens Regulering af Spørgsmaalet om Fortabelse af de borgerlige Rettigheder gør der sig ogsaa særlige Forhold gældende. Det kunde allerede nu siges, at Retspraksis ikke formaaede at naa frem til tilfredsstillende Resultater, og at 1930-Lovens Bestemmelser var uigennemtænkte og et Misgreb.

Erfaringsmaterialet, der forelægger til Belysning heraf, var meget rigt, ligesom de indhentede statistiske Oplysninger talte i samme Retning.

De talrige øvrige Ændringer fra 1939 er efter min Mening afgjort ikke tilstrækkeligt begrundede. Selve det Forhold, at Loven kun har virket i ganske kort Tid gør det praktisk taget umuligt at fremskaffe et fyldestgørende Erfaringsgrundlag. Der er klart en Risiko for, at der kan være Tale om rent forbigaaende Faktorer. Motiverne til disse Lovændringer er overordentlig magre, og Bestemmelserne har overhovedet ikke været behandlet i noget sagkyndigt Udvalg eller nogen Kommission, hvad der efter Straffelovens Tilblivelses-historie og Ændringernes indgribende Betydning maatte anses for paakrævet — og selvfølgelig.

Jeg mener derfor, at det havde været det rigtigste at opsætte ialfald Flertallet af disse Reformers til Gennemførelse paa et langt senere Tidspunkt, hvor Forholdene ligger mere afklaret, og en længere Tids Erfaringer kunde tale deres Sprog.

Et enkelt Forslag af dem fra 1939 blev ikke gennemført, Ændringsforslaget til I k r l.'s § 15 om Erstatning, Godtgørelse og Bod. Forholdet var da ogsaa særlig graverende her. Forslaget til det nye Stk. 2, der radikalt udvider dansk Rets Regler om Adgangen til at give Godtgørelse for ikke-økonomisk Skade findes overhovedet ikke motiveret i de Lovforslaget vedføjede Bemærkninger. Det siges kort: »Det nu fremsatte Forslag tilsigter i det hele at gøre de Regler, der kommer til Anvendelse ved Fastsættelse af Erstatning for økonomisk Skade, anvendelige ogsaa paa de Former for ikke-økonomisk Skade, der overhovedet egnede sig til at komme i Betragtning«. En saa vidtgaaende Regel anses af de fleste her i Landet som upaakrævet og betænkelig. Forslaget om Bod er derimod motiveret. Nogen stærk Trang til allerede nu at indføre et saadant Institut i dansk Ret er det dog tvivlsomt, om der er. Trangen er ialfald blevet mindre gennem Vedtagelsen af de udvidede Straffebestemmelser om Freds- og Ærekrænkelser. Flere af de Særregler, der knyttes til Bodsreglen er derhos saa vidtgaaende, at der gør sig alvorlige Betæneligheder gældende mod dem.

Jeg har nu søgt at forsvare min anden Thesis: at de Krav, der maa stilles, for at Lovens Gennemførelse kan anses som begrundet, i vid Udstrækning er uopfyldt for den senere Tids danske Loves og Lovforslags Vedkommende.

Min tredje og sidste Thesis lyder saaledes: der kan i et vist Omfang anvises Metoder egnede til at dæmme op for saadan Lovgivning.

Nogen Institution svarende til det svenske »Iagråd« har vi ganske vist ikke og faar vi heller ikke efter Grundlovsforslaget. Større Haab kan der vist heller ikke sættes til den heri foreslaaede Oprettelse af en Stilling som juridisk Sekretær, eller til det foreslaaede Rigsting. Muligt kan dog Udviklingen forme sig saaledes, at Rigstinget faar Indflydelse paa dette Punkt. I England har saaledes Overhuset udviklet som sit Speciale netop at beskæftige sig indgaaende med Lovens Redaktion, Forholdet til andre Retsregler og med at gøre dem til »workable measures«, og har her skabt Respekt om sit Arbejde.

Paa et enkelt Omraade, Retsplejens, har vi et juridisk-sagkyndigt Udvalg, Retsplejeudvalget, der har betydet meget paa dette vigtige Omraade, som Bremse paa Lyst til at gaa bort fra Retsplejelovens Grundtanker og til Overvaagelse af, at nye Bestemmelser blev indgaaende og alsidig belyst og omhyggeligt redigerede. Særlig i den seneste Tid tør man jo nok sige, at Udvalget har været ude for en Kamp. Men hvad der foreløbig er sket, vidner ialfald om, hvor stor en Vægt Almenheden, derunder Pressen, tillægger Udvalgets sagkyndige Mening, ligesom der jo ogsaa selv fra seneste Tid kan paavises Resultater i Forholdet til Indehaverne af den politiske Magt.

Paa andre Omraader er Stillingen vanskeligere, men ikke haabløs. For det første faar det sagkyndige, juridiske Skøn Lejlighed til at blive udøvet og fremsat i de ikke faa Tilfælde, hvor særlige Udvalg eller Kommissioner — tiltraadt af Jurister — nedsættes til Angivelse af Betænkning over Love eller Lovforslag.

For det andet tilkaldes jo ogsaa bortset herfra jævnlig enkelte fremragende Jurister til Afgivelse af Ud-

taelser om Lovforslag eller afæskes skriftlige Responsa desangaaende. Naturligvis svækkes Betydningen af den paagældendes Virksomhed, hvis han uden Sværds slag lader sig afvæbne af Politikerens Henvisninger til, at den »politiske Trang« umuliggør Hensyntagen til de juridiske Betragtninger.

Endelig eksisterer der jo i vore Dage et betydningsfuldt Mittel, der i talrige Tilfælde kan benyttes og ogsaa kan faa Konsekvenser: Offentliggørelse i Dagspressen af de Betæneligheder, der fra juridiske Synspunkter kan rettes mod et fremsat Lovforslag. Som et friskt Eksempel kan jeg nævne en i Dagspressen sket Offentliggørelse af Betæneligheder mod Bodsforlaget. Jeg tror, at der ad denne Vej kan opnaas ikke saa lidt i Retning af en Opdæmning for overflødig og uigenomtænkt Lovgivning. Metoden er ikke tilfredsstillende, men i Mangel af bedre vil jeg gerne give den min Anbefaling.

Diskussion:

Landsdommer *Lucas* fandt, at Indlederens Foredrag mindre havde Adresse til Juristerne end Adresse udadtil, hvorfor Pressen burde have været til Stede.

Den mangelfulde Begrundelse af forskellige i de senere, Aar fremsatte Lovforslag er meget uheldig, men Juristerne er ikke selv uden Skyld. Her skal Domsmandsinstitutionen ikke drøftes, men en saa tynd Begrundelse som den, Betænkningen og Lovforlaget vedrørende Indførelse af Domsmænd indeholdt, er sjælden set. Det var ikke en Betænkning, men en Trosbekendelse. Af en Betænkning må kræves, at den drøfter, hvad der kan tale for, og hvad der kan tale imod, saaledes at Regeringen og Rigsdagens Medlemmer er i Stand til at tage et sagligt begrundet Standpunkt; men en saadan Drøftelse indeholdt Betænkningen overhovedet ikke, den havde derfor heller ikke — to Maaneder før den nye Straffelov var færdig fra Rigsdagen — opdaget, at Domsmændene vilde faa andre Opgaver end Afgørelse af Skyldsspørgsmaal og Strafudmaaling. Da der langt om længe, i Regeringsforlaget 1932—33, kom noget, der skulde agere en Begrundelse, havde Rigsdagens Partier allerede bundet sig.

Appelretsforlaget indeholdt i sine ret udførlige Motiver ingen Henvisninger til det, der først og fremmest skulde kunne begrunde Forslaget, nemlig indvundne Erfaringer.

Ogsaa det sidste Lovforslag om Ændringer i Straffeloven indeholdt daarligt gennemtænkte Bestemmelser. Jeg skal kun nævne et Par Eksempler.

Straffelovens § 244 havde tidligere seks Straffesatser. Nu er der ti, idet der bl. a. opstilles saa spidsfindige Sondringer, som mellem Vold mod sagesløs Person under Forhold af undskyldende Karakter og under særlig formildende Omstændigheder. I Almindelighed vil dette maaske ikke betyde saa meget, men Spørgsmaalet om Rubricering kan opstaa i Nævningesager, hvor man saa forlanger, at Nævningerne skal skønne over disse haabløse Sondringer.

Et saadant Forslag synes at bero paa en urigtig Bedømmelse af, hvad der foregaar i den menneskelige Hjerne. Den Strafudmaaling, der finder Sted efter Domsforhandlingen i en Voldssag, beror — baade for Dommeres og Domsmands Vedkommende — mere paa en induktiv end paa en deduktiv Virksomhed; man naar faktisk til Strafudmaalingen, før man naar til Rubriceringen.

I Straffelovens nye § 266 b, der væsentlig tilsigter at modvirke Forfølgelse af Jøder, hjemles Straf for Forfølgelse ved Udspreddelse af falske Rygter eller Beskyldninger. En saadan Forfølgelse kan vist vanskelig tænkes at forekomme her i Landet. Anden Forfølgelse, der ikke foregaar ved Udspreddelse af falske Rygter eller Beskyldninger, og som snarere kunde tænkes at finde Sted, er derimod straffri.

Hvis man endelig mener, at en saadan Bestemmelse er tiltrængt her i Landet, burde den have haft et videregaaende Indhold.

Om Ikrafttrædelseslovens § 15 bør ændres, synes alene at burde bero paa, om Erfaringer indvundne i de 6 Aar, den har været gældende, viser at en Ændring er tiltrængt. De foreslaaede Ændringer begrundes imidlertid rent teoretisk, bortset fra Forslaget om Inddrivelse af Erstatning ved Indeholdelse i Løn. Indførelse af obligatorisk Godtgørelse for Tort maa befrygtes at ville medføre, at Domstolene oversvømmes af Injuriesager.

For Juristerne er der næppe andet at gøre end, naarsomhelst Lejlighed byder sig, offentlig at fremsætte Kritik over saadanne slet begrundede eller daarligt gennemtænkte Lovforslag.

Ekspeditionssekretær, Dr. jur. *Popp-Madsen*, var enig i Grundsynspunktet, at de centrale Retsregler af Hensyn til den historiske Kontinuitet saa vidt muligt bør opretholdes.

At Straffeloven allerede nu er blevet undergivet Ændringer, skyldes maaske til en vis Grad, at Lovens Tilblivelse har strakt sig over saa lang Tid, at flere af Reglerne allerede ved Lovens Ikrafttræden var forældede. Det er rigtigt, at der i Motiverne til Ændringsforslaget til Ikrafttrædelseslovens § 15 henvises til, at der samtidig foretages Ændringer i Straffelovens Regler om Ærefornærmelser. Dette er imidlertid ikke et tomt Paaskud for Foretagelse af Ændringer, men Udtryk for, at Reglerne i Ikrafttrædelseslovens § 15 maa ses som Supplement til Straffereglerne; gennem Erstatning, Godtgørelse og Bod tages der det Hensyn til Skadelidte, som til en vis Grad har været overset, lige siden de to Retshaandhævelsesmidler, Straf og Erstatning, blev adskilt. Det er derfor fejlagtigt at mene, at disse nye Regler er blevet overflødige ved de skærpede Strafferegler.

Motivernes paa visse Punkter knappe Form skyldes, at disse Spørgsmaal i nyere Tid har været indgaaende behandlet i teoretiske Fremstillinger. Der er saaledes ingen Tvivl om, at Spørgsmaalene har været Genstand for nøje Overvejelse.

De foreslaaede nye Bestemmelser om ikke-økonomisk Skade — bortset fra Bod — er i Forhold til den hidtidige Retstilstand ikke særlig vidtgaaende. Man har overført Reglerne om økonomisk Skade til visse Former for ikke-økonomisk Skade saaledes, at der, naar saadan Skade foreligger, ikke blot kan, men som allerede nu hjemlet i adskillige Særlove, skal ydes Godtgørelse uden Hensyn til hvilket Gode, der umiddelbart er ramt af den skadevoldende Handling, og uden at der stilles Krav om, at Handlingen skal være strafbar. Opgivelsen af Kravet om, at Krænkelsen skal ramme — »Legeme eller Frihed — Person i øvrigt, Fred eller Ære« — har med Hensyn til Godtgørelse for Lidelse, Lyde og Vansir næppe nogen Betydning, da saadanne Skader formentlig kun kan være Følger af Legemsangreb, da

Lidelse maa forstaas som »legemlig Lidelse«. Med Hensyn til Tort foreligger der derimod en Udvidelse.

Der er ført et historisk Erfaringsbevis for, at der er Trang til Regler om Bod som Supplement til Straf, dels ved Siden af Straffen, dels i Stedet for denne, navnlig i Tilfælde, hvor Straf, uden at dette i og for sig var begrundet, vil nedsætte den paagældende i Medborgernes Agtelse. Bod nutildags vil navnlig kunne anvendes over for grove, bevidste Kontraktbrud og Boykot, Tilfælde, hvor der ikke haves Strafhjemmel, og hvor almindelige Erstatningsregler paa Grund af svigtende Bevis for Skadens Omfang er utilstrækkelige.

Det havde været overvejet at give de samme Inddrivelsesmidler som for familieretlige Underholdsbidrag. Afsoning fandtes imidlertid at føre til, at Bod m. v. i for høj Grad kom til at virke som en Gentagelse af Straffen, hvorfor man er blevet staaende ved Muligheden for Lønforbud.

Dette Ændringsforslag, der saaledes er Udtryk for principielle, banebrydende Tanker, og som er baseret paa en indgaaende Behandling af dansk og fremmed Retsudvikling i de sidste 4—500 Aar, kan næppe med Føje anføres som et Eksempel paa ustabil og derfor uheldig Lovgivning.
